

republika. Autor na kraju zaključuje da je iz tih konflikata nastao spor koji se ni danas ne može riješiti, jer je nemoguće utvrditi tko je koga doista iskorištavao.

Suvremenom slovenskom poviješću, temama vezanim uz tranzicijsko, postkomunističko razdoblje bave se Egon Pelikan, Matjaž Klemenčič, Rosvita Pesek i Andrej Hozjan. Autori analiziraju osjetljivi trenutak prelaska iz jednog u drugi sistem i mnogim zabludama koje su tada nestale, ali i onima koje su tek nastale.

Branimir Brgles

Hrvatska politika u XX. stoljeću, urednik Ljubomir Antić, Matica hrvatska, Zagreb, 2006., str. 491

U travnju 2004. održan je u organizaciji Matice hrvatske znanstveni skup na kojem se raspravljalo o problematici hrvatske politike u dvadesetom stoljeću. Gotovo sav materijal s tog skupa objavljen je 2006. godine u izdanju Matičine *Biblioteke XX. stoljeće*. Objavljeni tekstovi vrlo su raznolikog sadržaja i kvalitete. Postoje znatne oscilacije u vrijednosti pojedinih tekstova, a ima ih i u tumačenju određenih povijesnih problema.

U *Proslavu* (str. 7) Ljubomir Antić iznosi osnovne podatke o znanstvenom projektu *XX. stoljeće* kojeg je 2003. godine pokrenula Matica hrvatska. Cilj projekta jest analiza proteklog stoljeća uz pomoć niza znanstvenih skupova. Tema prvog skupa bila je *Politika u XX. stoljeću*, a namjera da se "temeljitim prosudbama pojedinih isječaka" analizira hrvatska politika u dvadesetom stoljeću. Uvodničar je smatrao važnim napomenuti da je rasprava na tom, prvom i zasad jedinom, skupu ostala u okvirima akademske rasprave, premda se govorilo i o "najosjetljivijim temama" kao što su fašizam, antifašizam, ratne žrtve, Srbi u Hrvatskoj, Nezavisna Država Hrvatska, jugoslavenstvo

itd. Time se uspješno dokazalo da se i o takvim temama može razgovarati tolerantno i odgovorno, ustvrdio je Antić.

Prvi je tekst Nikše Stančića, *Nacionalna integracija u 19. i 20. stoljeću: ritmovi, ideologije i politika* (str. 9 – 34). U prvom dijelu teksta autor daje vremenske i prostorne okvire svoje teme. Hrvatsku smješta na periferiju europskog modernizacijskog procesa, što značajno obilježava njezin razvoj u 19. i 20. stoljeću, kada se oblikuje građansko društvo. Pišući o "Periodizaciji hrvatske povijesti" Stančić prosuđuje "gledajući unazad", iz pozicije 21. stoljeća. Na taj način autor promatra proces nacionalne integracije u dugotrajnom vremenskom periodu, dakle kao proces dugog trajanja. Razmatrajući markacijske događaje u prošlosti, zaključuje da se nakon 1989. prijelomni događaji nižu sve ubrzanije, spominjući pritom vlastita iskustva i propitkivanja o procesima povijesnih kontinuiteta i diskontinuiteta. Kao posljednju veliku prekretnicu u hrvatskoj povijesti identificira pregovore s Europskom unijom, odnosno mogući ulazak u novu državnu zajednicu. Ovu markaciju u periodizaciji uspoređuje s drugima u proteklom stoljeću – 1918., 1945., 1990. Promatrajući nacionalna integracijska kretanja u 19. i 20. stoljeću, te suvremene okolnosti mogućeg ulaska Hrvatske u Europsku uniju, autor te događaje promatra kao zaokruženu povijesnu cjelinu. Stančić zatim prenosi različito poimanje nacije u zapadnoj te srednjoj i jugoistočnoj Europi. Na Zapadu se nacija poima kao politička zajednica, što je omogućilo da se različiti gospodarski, društveni i kulturni interesi politički artikuliraju. U zemljama Zapada temeljni sukobi u 19. i 20. stoljeću nisu imali karakter nacionalnih sukoba, nego politički artikuliranih sukoba različitih interesa pojedinih slojeva i grupa. U zapadnoj Europi nacija se shvaća kao politička zajednica ravnopravnih građana bez obzira na njihovu društvenu, etničku, vjersku ili neku drugu pripadnost.

Ljubomir Antić u tekstu *Nacionalna ideologija jugoslavenstva kod Hrvata u dvadesetom stoljeću* (str. 35 – 68) bavi se jugoslavenstvom kao nacionalnom ideologijom, te instrumentom rješavanja hrvatskog pitanja koje je nastalo kao posljedica nemogućnosti konstituiranja Hrvatske kao suverene države. Prema Antićevom mišljenju, pod višestrukim pritiscima (od nacifašističkog ekspanzionizma do srpskog hegemonizma), najveći dio hrvatske političke elite odustaje od samostalne Hrvatske, a u jugoslavenstvu i stvaranju zajedničke države Južnih Slavena vide izlaz za nuždu u koji ulaze zbog straha od budućnosti. Autor kronološki prati razvoj i realizaciju jugoslavenske ideje i pritom zaključuje kako je jugoslavenska nacija stvarana na negativnim temeljima. Jugoslavenstvo je na obje strane (hrvatskoj i srpskoj) bilo stvarano iz interesa. Došavši do takvog zaključka autor se pita jesu li Hrvati “odglumili” jugoslavenstvo i time si stvorili jamstvo očuvanja. Odgovarajući na svoje pitanje, Antić iznosi stav prema kojem su Hrvati sami sebe “uvjerali” da su Jugoslaveni kako bi im postupci bili u skladu s uvjerenjima, a ne nekim prizemnim interesima. Nastavlja s analizom političke situacije u prvoj i dugoj Jugoslaviji, te opširnije razrađuje stajalište hrvatskih komunista u vezi s hrvatskim pitanjem. Zaključuje da je uvažavanje nacija komunistima, a kasnije i Josipu Brozu, bila samo taktika.

Hrvoje Matković (*Hrvatska politika u Prvome svjetskom ratu*, str. 69 – 93) piše o stavovima bitnih stranaka i aktera na hrvatskoj političkoj pozornici za vrijeme Prvog svjetskog rata i neposredno nakon njega.

Jure Krišto (*Katolička crkva u hrvatskoj politici u 20. stoljeću*, str. 95 – 118) polazeći s izrazito konzervativnih stavova, bavi se odnosima režima i ideologija prema Crkvi u Hrvatskoj.

Suzana Leček (*Selo i politika. Politizacija hrvatskog seljaštva*, str. 119 – 143) analizira

pokazatelje politizacije seljaštva u razdoblju između dva svjetska rata.

Branka Boban (*Stjepan Radić u hrvatskoj politici 20. stoljeća*, str. 145 – 159) daje presjek Radićeva političkog rada.

Stjepan Matković (*Elementi moderniteta u programima i programatskim spisima hrvatskih političkih stranaka od početka 20. stoljeća do prvog svjetskog rata*, str. 161 – 176) analizira elemente moderniteta u programima političkih stranaka. U uvodu daje zanimljivo izlaganje o samoj teoriji moderniteta i modernizacije kao i o odnosu istraživača prema ovoj temi u okvirima hrvatske historiografije.

Marijan Maticka (*Hrvatska iskustva s parlamentarizmom u 20. stoljeću*, str. 117 – 189) komparira predstavnička tijela u kojima su sudjelovale hrvatske političke stranke, sa zapadnoeuropskim građanskim demokracijama, zaključujući da su hrvatska iskustva s parlamentarizmom bila znatno ograničena.

Mira Kolar (*Hrvatska u prvoj Jugoslaviji – bitne značajke položaja te je li na djelu bila kriza vlasti ili države*, str. 191 – 217) govori o razlozima propasti prve Jugoslavije, od činjenice da je stvorena umjetno, odlukom na vrhu, do okvira općedruštvene krize u kojima je nastala. Autorica kritizira ograničeno razumijevanje nekih povjesničara, te ističe da uzroci problema nisu ležali samo u nacionalnim odnosima.

Stjepan Obad (*Talijansko i srpsko posezanje na Dalmaciju između dva svjetska rata*, str. 219 – 234) piše o počecima ideja presizanja za hrvatskom obalom Jadrana, s jedne strane od talijanskih iredentista i politike Velike Srbije s druge.

Nada Kisić Kolanović (*Hrvatska historiografija o Drugom svjetskom ratu: metodologija i prijepori*, str. 235 – 249) kroz raspravu o metodologiji istraživanja novije hrvatske povijesti, predstavlja značaj ideoloških zapreka u istraživanjima 20. stoljeća. Na prvom mjestu autorica analizira odnos historiografije prema proučavanju NDH.

Petar Strčić (*Hrvatsko nacionalno pitanje u KPH / SKH i u hrvatskih "komunista"*, str. 251 – 268) piše o različitom odnosu ljevice prema hrvatskom nacionalnom pitanju.

Ivo Goldstein (*Osnovne značajke hrvatskog antifašizma*, str. 269 – 281) ukazuje na specifičnosti hrvatskog antifašizma u kontekstu europskih antifašističkih pokreta, te na posebnosti hrvatskog NOB-a u usporedbi s jugoslavenskim. Zaključivši da je hrvatski antifašistički pokret bio naj snažniji na jugoslavenskom području, analogijom dolazi do konstatacije da je najjači i u europskim razmjerima.

Tihomir Cipek (*"Stoljeće diktatura" u Hrvatskoj*, str. 283 – 305) polazi od hipoteze da je 20. stoljeće kao "stoljeće diktatura" bitno utjecalo na današnje rascijepa u hrvatskom društvu. Cipek analizira diktature, njihov karakter, nastanak, ideologiju, nositelje, te društvene slojeve koji su ih podržavali. Započinje s autoritarnom monarhističkom velikosrpskom diktaturom, a zatim piše o ustaškom i komunističkom totalitarizmu. Analizirajući diktature komparativnim pristupom, autor je detektirao brojne sličnosti i zajedničke dalekosežne posljedice. Diktature i totalitarizmi iz prošlog stoljeća, zaključio je autor, teško opterećuju suvremeni politički život u Hrvatskoj utječući na razvoj njezine demokracije.

Mario Jareb (*Hrvatska politička emigracija od 1928. do 1990. godine*, str. 307 – 336) nastoji istaknuti rad onih političkih emigranata koji su se u razdoblju od 1945. – 1990. zalagali za uspostavu samostalne hrvatske države, a nisu bili povezani s "ustaškim nasljeđem". Autor smatra pogrešnim povezivanje svih političkih iseljeničkih aktivnosti s ustaškom emigracijom, "što se u hrvatskoj historiografiji i publicistici dosad pogrešno podrazumijevalo". Jareb zatim otkriva da hrvatska politička emigracija djeluje i u razdoblju prije 1941., te da se brojne politički aktivne iseljeničke skupine nakon 1945. nisu oslanjale na nasljeđe

NDH. Najveći prostor autor je poklonio središnjoj temi svoga rada – ustaškoj emigraciji u razdoblju 1945. do 1990. i njezinom protujugoslavenskom djelovanju.

Tvrtko Jakovina (*Hrvatski izlaz u svijet – Hrvatska / Jugoslavija u svjetskoj politici 1945 – 1991.*, str. 337 – 389) u svom radu zastupa tezu kako su Hrvati u razdoblju od 1945. – 1991. mnogo aktivnije sudjelovali u vanjskoj politici nego u prethodnim periodima. Pišući o odnosima SR Hrvatske (odnosno SFRJ) sa SSSR – om, Zapadom te nesvrstanimi, Jakovina spominje neke sposobne hrvatske diplomate koji su imali priliku kreirati jugoslavensku vanjsku politiku. U tom smislu autor kritizira činjenicu kako je izgubljena bolja startna pozicija Hrvatske u odnosu na neke druge zemlje socijalističkog bloka. Isto tako, smatra da je velik propust učinjen kidanjem političkih i gospodarskih veza, što je bilo jedno od (rijetkih) pozitivnih nasljeđa socijalizma.

Berislav Jandrić (*Oblici oporbenog djelovanja u sklopu komunističkog sustava, djelovanje hrvatske političke emigracije*, str. 389 – 412) piše o "oporbenoj djelatnosti hrvatske političke emigracije prema režimu u Jugoslaviji". Pritom ističe kako je do zaključaka došao koristeći se novom arhivskom građom. Autor zaključuje kako je hrvatska emigracija svojom političkom (a ponekad i terorističkom) djelatnošću uspjela alarmirati Zapad zbog sputavanja i kršenja ljudskih sloboda. Simpatije i tolerantnost Zapada prema emigrantima Jandrić vidi i u činjenici da su u europskim i američkim zemljama Artuković, Luburić, Šakić, Pavelić i drugi dobivali politički azil i boravište. Nadalje dodaje kako je pozitivna financijsko – politička pozicija hrvatske emigracije rezultat činjenice "što je navodno dio emigranata intelektualaca radio za strane obavještajne službe opskrbljujući ih povjerljivim podacima" (str. 392). Nabrajajući podatke o emigrantskim terorističkim akcijama, atentatima, bombaškim napadima i otmicama aviona, Jandrić

zaključuje kako se radi “o specijalnostima hrvatske emigracije u borbi protiv komunističkog sustava” (str. 398). U svom zaključku autor ustvrđuje kako su komunisti najveću opasnost vidjeli u Katoličkoj crkvi i njenom svećenstvu, a prva žrtva takve politike bio je nadbiskup Štepinac.

Zdenko Radelić (*Hrvatska: komunisti i oporba nakon 1945.*, str. 413 – 456) prikazuje stanje u Hrvatskoj od 1945. – 1950. s naglaskom na ulogu KPJ i protukomunističku oporbu.

Ivica Šute (*1971. kao uvod u 1991.*, str. 457 – 469) analizira dinamične društveno – političke procese u Hrvatskoj između 1967. i 1971, odnosno u razdoblju poznatom kao *Hrvatsko proljeće*.

Ivo Perić (*Hrvatska uoči i nakon osamostaljenja*, str. 471 – 480) nabraja i komentira političke događaje u suvremenoj hrvatskoj povijesti, od pada komunizma, proglašenja nezavisnosti, Domovinskog rata do izgradnje novostvorene države.

Branimir Brgles

Ludwig Steindorff, *Povijest Hrvatske od srednjeg vijeka do danas*, Naklada Jesenski i Turk – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2006., 274 str.

Krajem prošle godine, u zajedničkoj suradnji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i nakladnika Jesenski i Turk, svjetlo dana ugledala je još jedna sinteza hrvatske povijesti od srednjega vijeka do danas, no ovaj puta iz pera njemačkoga povjesničara. Riječ je o Ludwigu Steindorffu koji se hrabro prihvatio zadatka prikazati hrvatsku povijest od kasne antike do 2005. godine. Radi se, zapravo, o prijevodu knjige *Kroatien. Vom Mittelalter bis zur Gegenwart* (Pustet Verlag, Regensburg 2001). Posljednjih godina taj je nakladnik u seriji “Istočna i jugoistočna Europa. Povijest zemalja i naroda” objavio niz

monografija o nacionalnim povijestima zemalja toga dijela Europe, a tu se našlo mjesta i za povijest Hrvatske, pogotovo, kaže autor, “što se nakon osamostaljenja zemlje sve više osjećala potreba za knjigom ovakva sadržaja na njemačkom knjižnom tržištu” (11).

Ova sinteza je prije svega specifična po tome što autor proučava hrvatsku povijest iz perspektive ne hrvatskog povjesničara, a opet, kako sam kaže, nastoji ju ugraditi u širi europski kontekst. Možda je to jedan od ključnih čimbenika zašto se ovaj pregled može izdvojiti iz niza dosadašnjih koji su načinili hrvatski povjesničari (Trpimir Macan, Ivo Perić, Dragutin Pavličević, Ivo Goldstein i dr.) u posljednjih petnaestak godina. Tomu se može dodati i to što se autor usudio odškrinuti vrata suvremenih hrvatskih zbivanja i dati prikaz najnovije hrvatske povijesti, koja uključuje Domovinski rat i zbivanja nakon njega prikazujući stanje u Hrvatskoj koja je ušla u integracijske procese. Iako je knjigu pisao imajući u vidu njemačkoga čitatelja, Steindorff ju je za hrvatsko izdanje pripremio u nadi da će čitatelju u Hrvatskoj biti zanimljiva više po tome kako izgleda pogled “izvana” na hrvatsku povijest, a ujedno da će je moći čitati kao prikaz svoje vlastite nacionalne povijesti.

Treba naglasiti da autor, kao vrsni poznavatelj hrvatske i strane historiografije, kao i na temelju odličnoga poznavanja izvorne građe, iznosi cjelovit, znanstveno utemeljen pogled na hrvatsku povijest. Steindorff se već tri desetljeća bavi proučavanjem raznih aspekata hrvatske povijesti, od srednjega vijeka do burnih godina Hrvatskoga proljeća. On se u svome radu iskazuje kao izvrstan stručnjak, koji pomno prati relevantnu literaturu i vrela te vlastitim istraživačkim radom dolazi do razumijevanja bitnih problema naše kompleksne srednjovjekovne i suvremene povijesne zbilje. Svakoj problematici u hrvatskoj historiografiji pristupa oprezno, ali jasno donoseći objektivne zaključke koje

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LX
Zagreb 2007.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LX, str. 1-401, Zagreb 2007.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Suizdavač

Srednja Europa, d.o.o.

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša, Mirjana Gross, Tvrko Jakovina

Ivan Kampuš, Franko Mirošević, Ivica Prlender

Tomislav Raukar, Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa *Historijski zbornik* su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u

Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Objavlјivanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb